

Miroslav Begović

UVODNO IZLAGANJE NA PREDSTAVLJANJU FAKSIMILNOG IZDANJA ČASOSLOVA FARNESE

U Zagrebu je 7. prosinca 2001. godine predstavljeno faksimilno izdanje Časoslova Farnese s minijaturama hrvatskog sitnoslikara Julija Klovića te je tom prilikom o Časoslovu govorio akademik Miroslav Begović čije izlaganje s malim skraćivanjem prenosimo.

Najznačajniji hrvatski umjetnik kasne renesanse i manirizma, vrhunski je minijaturist Juraj Julije Klović rođen u Vinodolu 1488. u selu Grižane.

U nekoliko znamenitih europskih i američkih knjižnica kao dragocjenosti (cimelia) čuvaju se kodeksi s Klovićevim minijaturama. Tih kodeksa nema mnogo pa je time njihova vrijednost još veća. Venecijanska Biblioteca Marciana posjeduje Evanđelistar Grimani. U Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u zbirci rukopisa pohranjen je jedan kodeks, u Londonu se nalaze dva kodeksa s Klovićevim minijaturama što ih je sastavio Klovićev mecena kardinal Marino Grimaldi. U New Yorku su dva zacijsko najljepša kodeksa s Klovićevim minijaturama, oba izvedena po narudžbi kardinala Alessandra Farnese. Jedan se od njih prema kardinalu i meceni naziva Časoslov Farnese, a on se nalazi u Pierpont Morgan Library.

Časoslov Farnese, molitvena knjiga koju je za svoga mecenu u Rimu Klović brižljivo oslikavao punih devet godina (od 1537. do 1546.) stoljećima zaokuplja pozornost i izaziva divljenje svoje rijetke i izabrane publike.

Kodeks je iluminiran s dvadeset osam nasuprot postavljenih velikih minijatura koje prikazuju događaje iz Starog i Novog zavjeta te nizom iznimno bogatih margina. Među najljepšim kompozicijama ističu se Babilonska kula, Bitka Samsona i Filistejaca, Ezekijelova vizija, Brončana zmija, Susret Salamona i kraljice od Sabe, Estera i Ahasver, Navještenje, Bijeg u Egipat, Sv. Obitelj, veduta Napulja i Sicilije s Etnom, Prikaz Tiberijskog otoka, Tjelovska procesija i Prikaz svečanosti u Testacciu.

Na marginama opisanih minijatura nalazimo antologiju manirističke kolorističke palete od gama ljubičastih, žućkastih, ružičastih i zlatnih nijansi, te brojne elemente manirističkog dekorativnog repertoara poput dragulja, oklopa, kaciga, groteska, nimfa i satira, raskošnih cvijetnjaka, životinja od lavova i medvjeda do majmuna, maske i karikatura lica.

Klović je za vrijeme boravka u Rimu došao u bliski dodir sa slikarstvom Michelangela, Rafaela i Giorgia Vasarija, a bio je i u kontaktu s Vittorioni Colonninom. Već Klovićev prvi životopisac, njegov suvremenik i prijatelj Giorgio Vasari, iscrpno opisuje svaku pojedinu

minijaturu iz te knjižice tako važne za povijest minijature. Vrsnoća i umjetnička dojmljivost Klovićevih minijatura tolika je da su Klovića prozvali Michelangelom sitnoslikarstva. U takvu sklopu mogli bismo Časoslov Farnese nazvati Sikstinskom kapelom džepnog formata. Stoga nije čudno što ta malena knjiga na poseban način privlači strane i hrvatske proučavatelje Klovićeva opusa i povijesti sitnoslikarstva.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti htjela se dolično odužiti velikom hrvatskom umjetniku. Predsjedništvo Akademije na prijedlog Razreda za likovne umjetnosti suglasilo se 1993. godine da se u sklopu Akademije pripremi niz manifestacija, kojima bi se dostojno obilježila 500. obljetnica rođenja Jurja Julija Klovića. Zahvaljujući intelektualnoj podršci predsjedništva i njezina tadašnjeg predsjednika akademika Ivana Supeka, odobrena su 1994. i 1995. početna novčana sredstva, a cijeli se projekt mogao izvesti zahvaljujući potpori Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Ureda za kulturu Grada Zagreba, te Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Akademija je pokrenula tri projekta koja pridonose boljem upoznavanju umjetnika i njegova djela. Objavljen je katalog za izložbu grafika rađenih prema Klovićevim predlošcima, što je prvi cjeloviti prikaz te umjetničke građe. Da bi se mogao dati temeljitiji pregled, ustanovljena je suradnja s najvećim grafičkim zbirkama Europe i Amerike, među kojima su Albertina u Beču, Galerija Uffizi u Firenci, Bibliotheque Nationale u Parizu, British Museum u Londonu, Metropolitan Museum u New Yorku, The Pierpont Morgan Library u New Yorku, Kupferstich Kabinet u Berlinu, Biblioteca Vaticana i Gabinetto Nazionale delle Stampe u Rimu. Izložbu je pripremio Milan Pelc i Kabinet grafike, a održana je 1988. godine u Strossmayerovoj galeriji starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod nazivom "Juraj Julije Klović u grafici".

Istodobno je u suradnji s Institutom za povijest umjetnosti u Zagrebu organiziran međunarodni skup o Kloviću, minijaturi i grafici. Uz niz prigodnih nanifestacija, u znak sjećanja i uspomene na najslavnijeg Schiavona, izdana je i kovanica s njegovim likom, promovirana poštanska marka i premijerno izvedena prigodna skladba.

U nastavku akademik Begović govorio je o pripremi izdavanja Časoslova. Nositelj projekta bila je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, a ostvarila ga je zahvaljujući razumijevanju i podršci vlasnika djela, Pierpont Morgan Library u New Yorku te pomoći glavnog kustosa Villiama M. Voelklea. Za suizdavača odabrana je europski poznata austrijska izdavačka kuća Akademische Druck u. Verlagsanstalt (ADEVA), koja ima provjeren senzibilitet prema zahtjevnim poslovima u ostvarivanju faksimilnih izdanja.

Sretna je bila okolnost da smo za prateći svezak dobili opširan komentar Časoslova Farnese od Villiama M. Voelklea, vrsnog poznavatelja Klovićevih minijatura i glavnog kustosa srednjovjekovnih i renesansnih rukopisa u Pierpont Morgan Library. On u svojoj studiji sigurnom rukom vodi čitatelja kroz učenu ikonografiju i simboliku Klovićevih minijatura.

Ivan Golub, autor studije o Kloviću, istraživač i polihistoričar, književnik i profesor teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i Papinskom orijentalnom institutu u Rimu, desetljećima istražuje životni put i djelovanje Klovića. Njegov rad donosi znanstveno dokumentiranu puninu umjetnikova života.

Još za života kardinala Alessandra Farnesea knjiga Časoslov bila je uvezana u kožu i svezana vrpčama od crvenog sukna što se vidi na El Grecovom portretu. U inventaru Farnesea navodi se ime zlatara Antonia Gentilia iz 16. stoljeća, rodom iz Faenze, koji je izradio metalne korice sjajan rad u kojem se već nekoliko stoljeća čuva Časoslov.

Objavom faksimila uvelike je proširena mogućnost izravne komunikacije s Klovićevim umjetničkim ostvarenjima, za koja još Vasari piše da “nisu dostupna javnosti, niti se mogu vidjeti na javnim mjestima kao što se mogu vidjeti slike, skulpture i druga umjetnička djela ostalih umjetnika”. Upravo nam je bila nakana da se skrovita umjetnička ljepota neponovljiva originala, ipak, koliko god je to moguće, faksimilom ponovljeno otkrije svekolikim ljubiteljima umjetnosti, a napose proučavateljima i štovateljima Jurja Julija Klovića.

Na kraju se akademik Begović zahvaljuje svima koji su sudjelovali u donošenju odluka da se ovom pristupi onima koji su u tome sudjelovali, koji su to novčano podržali i u svemu tome surađivali te ih navodi poimenično.

SAŽETAK

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti predstavila je 7. prosinca 2001. godine faksimilno izdanje Časoslova Farnese s minijaturama hrvatskog sitnoslikara Jurja Julije Klovića, izvornik kojega se čuva u The Pierpont Morgan Library u New Yorku, a u povodu 500 obljetnice umjetnikova rođenja. O Časoslovu je govorio akademik Begović, k oji Vinodolski zbornik u cjelosti objavljuje, a osim toga što je govorio o samom djelu i kako je došlo do izdanja faksimila govorio je još i o ljudima koji su na tome radili.

Bilješka o autoru

Miroslav Begović, Zagreb, prof.dr., dipl. ing. arh., član HAZU